

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет аудіовізуального мистецтва

Кафедра гуманітаристики та мистецтвознавства

Силабус

навчальної дисципліни

«ФІЛОСОФІЯ: ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПІЗНАННЯ»

галузь знань	03 Гуманітарні науки
спеціальність	034 Культурологія
освітньо- наукова програма	КУЛЬТУРОЛОГІЯ
рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий)

Харків, 2021

Силабус склали:

Доктор філософських наук, професор

Дяченко Микола Васильович

Доктор філософських наук, доцент

Лисенкова Владлена Віталіївна

Мова викладання: українська

Силабус затверджено на засіданні кафедри гуманітаристики та мистецтвознавства

Протокол № 2 від «25» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри гуманітаристики та мистецтвознавства

доктор мистецтвознавства, професор Світлана РИБАЛКО

Силабус затверджено на засіданні ради факультету культурології

Протокол від № 2 від “30” серпня 2021 року

Голова ради факультету Олександр КРАВЧЕНКО

Гарант освітньо-наукової програми Костянтин КИСЛЮК

1. Загальна інформація про дисципліну

1.	Назва дисципліни	Філософія: теорія та методологія наукового пізнання
2.	Викладач	професорка Лисенкова Владлена Віталіївна
3.	Контактні дані викладача	vladlena_lysenkova@xdak.ukr.education код класу: pyle5v7
4.	Статус дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	обов'язкова (ОЗК 1.1.1)
5.	Рік підготовки	1
6.	Семестр	1
7.	Лекції (год.)	30
8.	Практичні (семінарські, лабораторні) заняття (год.)	10
9.	Самостійна робота (год.)	50
10.	Індивідуальна робота (год.)	-
11.	Кількість кредитів	3
12.	Загальна кількість годин	90
13.	Види поточного контролю	опитування, тестування, реферати
14.	Вид підсумкового контролю	екзамен у 1 сем.

2. Анотація дисципліни

2.1. Місце дисципліни в програмі навчання

«Філософія: теорія та методологія наукового пізнання» – навчальна дисципліна, яка в контексті розуміння філософії як всезагальної теорії суцього і всезагального методу його дослідження, поглиблює теоретико-методологічну підготовку майбутніх докторів філософії з обраної наукової спеціальності.

2.2. Пререквізити та постреквізити дисципліни

Вивчення курсу «Філософія: теорія та методологія наукового пізнання» є однією із передумов ефективної дослідницької діяльності, надасть змогу певною мірою уникнути помилок у визначенні стратегій наукового дослідження, алгоритмізації основних його етапів, верифікації отриманих результатів.

Вивчення курсу поєднано структурно-логічними зв'язками з курсами «Організація та методика науково-дослідної діяльності», «Методологічні проблеми культурології» та загальними вибілковими компонентами, наприклад, «Філософією культури». Закладає теоретико-методологічні основи написання дисертаційного дослідження.

2.3. Мета вивчення навчальної дисципліни – забезпечити глибоке засвоєння аспірантами специфіки філософського осягнення дійсності, володіння теоретичними і методологічними основами науково-дослідницької діяльності.

2.4. Завдання вивчення навчальної дисципліни:

- виявити специфіку пізнання у різних сферах духовної рефлексивної діяльності: побутово-практичній, ігровій, міфологічній, художній, філософській, релігійній, науковій;
- поглибити знання про пізнання як творчий процес, акцентувати увагу на таких його аспектах, як свідоме і несвідоме у творчості, творча інтуїція, інсайт, евристика, етапи і структура творчого процесу;

- розширити уявлення про теорію і метод та їх співвідношення у пізнанні, про методологію як вчення про методи та систему методів наукового пошуку;
- поглибити знання про рівні філософської методології в системі наукового знання, сформулювати уявлення про класифікацію та систематизацію методів в науці, співвідношення філософських, загальнонаукових і конкретно-наукових методів у пізнанні;
- розширити уявлення про типи сучасної методології пізнання: універсально-об'єктивістська (природничо-наукова, гуманітарно-наукова), феноменологія, герменевтика, екзистенційно-ментальна, постмодерністська (деконструктивістська).

2.5. Найменування та опис загальних (ЗК) і фахових (ФК) компетентностей, формування яких забезпечує вивчення дисциплін:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ФК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у культурології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з культурології та суміжних галузей.

ФК7. Здатність дотримуватись етики досліджень, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.

2.6. Результати навчання

Згідно з вимогами ОНП вивчення дисципліни аспіранти здобувачі здобути такі результати:

ПРН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з культурології та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.

ПРН4. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з культурології та дотичних міждисциплінарних напрямків з використанням сучасних інструментів, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

ПРН8. Глибоко розуміти загальні принципи та методи гуманітарних досліджень культури, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері культурології, та у викладацькій практиці.

3. Програма навчальної дисципліни

Перелік тем (або блоків)	Разом годин	Лекційні	Семінарські	Сам. робота
<i>Розділ 1. Філософія як специфічний тип знання.</i>	17	5	2	10
Тема 1. Філософія – універсальна історична форма світогляду.	7	2		5
Тема 2. Філософія – теоретико-методологічна основа культуротворення і пізнання світу.	10	3	2	5
<i>Розділ 2. Історія філософії як</i>	29	10	4	15

<i>історія виникнення та розвитку теорії і методології пізнання.</i>				
Тема 3. Розробка теоретико-методологічних засад пізнання в філософії Нового часу.	9	2	2	5
Тема 4. Питання теорії і методології пізнання в німецькій класичній філософії.	9	4		5
Тема 5. Позитивізм, неопозитивізм і прагматизм про теорію і методи пізнання.	5	2		3
Тема 6. Філософський неокласицизм: теоретико-методологічна проблематика.	6	2	2	2
<i>Розділ 3. Філософія як узагальнена теорія пізнання.</i>	19	7	2	10
Тема 7. Гносеологічна проблематика.	6	2		4
Тема 8. Феноменологія як філософська концепція пізнання.	6	2	2	2
Тема 9. Проблеми пізнання в герменевтиці, структуралізмі, постмодернізмі.	7	3		4
<i>Розділ 4. Філософія науки. Методологія наукового пізнання.</i>	25	8	2	15
Тема 10. Діалектика як філософська методологія пізнання і практичної діяльності.	6	2		4
Тема 11. Загальнонаукові методи пізнання.	8	2	2	4
Тема 12. Філософія науки. Проблеми класифікації наук.	6	2		4
Тема 13. Філософія і наука про прогностичні моделі майбутнього.	5	2		3
Всього	90	30	10	50

4. Тематика семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кільк. годин
1	Наука і культура	2
2	Проблема наукових революцій	1
3	Структура наукового пізнання	1
4	Проблема істини в філософії і науці	1
5	Основні етапи розвитку філософії і науки	2
6	Філософія науки	2
7	Наука і майбутнє цивілізації	1
Разом:		10

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кільк. годин
1.	Філософія як теоретична основа і узагальнююча форма світогляду	2
2.	Філософія в системі культури	2
3.	Філософія як теоретико-методологічна основа культури	2
4.	Загальноцивілізаційне значення філософського знання	4
5.	Історія філософії як історія виникнення і розвитку теоретичного мислення	2
6.	Антична філософія класичного періоду. Еллінізм	2
7.	Середньовічна філософія: апологетика, патристика, схоластика	2
8.	Натурофілософія Ренесансу і нове природознавство	2
9.	Розробка методологічних засад пізнання і філософії Нового часу	2
10.	Сенсуалізм, раціоналізм, скептицизм в філософії Нового часу	2
11.	Розробка діалектики як методології пізнання в німецькій класичній філософії. Агностицизм І. Канта	2
12.	Позитивізм ХІХ ст.: філософія і наука. Неокантіанство	2
13.	Ірраціоналізм в філософії ХІХ ст.: філософія життя, екзистенціалізм, інтуїтивізм, сцієнтизм і антисцієнтизм. Герменевтика	3
14.	Психоаналіз і філософія неофрейдизму. Неопозитивізм	2
15.	Феноменологія. Постпозитивізм. Філософія постмодерну	2
16.	Філософія і наука в Києво-Могилянській академії	2
17.	Академічна філософія в Україні ХІХ-ХХ ст.	2
18.	Основні проблеми гносеології: суб'єкт і об'єкт пізнання, чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне. Інтуїція	3
19.	Істина, її різновиди і критерії	2
20.	Еволюційна епістемологія	2
21.	Наука як об'єкт філософського аналізу. Класифікація наук	2
22.	Неопозитивістські концепції розвитку науки у ХХ ст.	2

23.	Синергетика як теорія і методологія пізнання у XIX-XX ст.	2
Разом :		50

6.Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Рівень досягнення запланованих результатів навчання перевірятиметься за допомогою таких форм контролю:

1) можливість застосовувати філософські теоретико-методологічні настанови і підходи в дослідженні означених наукових проблем – диспути, доповіді, проблемні семінари, командні проекти;

2) вміння використовувати філософський інструментарій в галузі професійної проблематики – тестування, опитування, проблемні семінари, моделювання професійних ситуацій, реферати, есе, ректорська контрольна робота;

3) набуття знань щодо компетентностей майбутніх фахівців;

4) здатність до критичного мислення у науковій роботі – монолог, діалог, полілог, обговорення, дискусія, мозковий штурм;

5) знаходження оптимальних рішень проблемних ситуацій у гуманітарних дослідженнях.

7.Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Шкала орієнтовного нарахування балів за основні форми навчальної діяльності:

Відвідування лекцій / виконання завдань до лекційного матеріалу – 1 бал (до 15 балів)

Робота на семінарських заняттях – 5 балів (до 25 балів)

Самостійна робота – 2-10 балів (до 20 балів)

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю: 60 балів

Підсумковий контроль – 40 балів

Всього: 100 балів

Схема нарахування балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Розділ 4	С/р	Іспит	Усього
T1-2	T3-6	T7-9	T10-13	20%	40%	100 балів (100 %)
5%	15%	5%	15%			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	

82-89	B	добре	зараховано
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№ з/п	Найменування	Номери розділу
1.	Опорні конспекти лекцій	1-4
2.	Навчальні посібники. Кейси	1-4
3.	Силабус	1-4
4.	Програма та навчально-методичні матеріали навчальної дисципліни	1-4
5.	Засоби підсумкового контролю	1-4

9. Рекомендовані джерела інформації

Основна

1. Данільян О.Г., Дзьобань О.П. Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Філософія» для аспірантів (здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії). Харків: Право, 2019. 42 с.
2. Данільян О.Г., Дзьобань О.П. Філософія. Підручник. Харків : Право, 2020. 432 с.
3. Євтушенко М., Хижняк М. Методологія та організація наукових досліджень. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 350 с.
4. Колесников А.В. Основи наукових досліджень. Київ: ЦУЛ, 2019. 144 с.
5. Конверський А. Основи методології та організації наукових досліджень. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 352 с.
6. Кралюк П.М. Історія філософії України. Київ : КНТ, 2019, 652 с.
7. Максютя М, Соколова О. Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез: монографія. Київ : Олді Плюс, 2020. 310 с.
8. Мальська М.П. Організація наукових досліджень. Київ : ЦУЛ, 2019. 136 с.
9. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: підручник. Київ : Академвидав, 2007. 592 с.

10. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж: навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2019. 396 с.

Допоміжна

1. Аверінцев С. Софія-логос. Словник. Київ : Дух і літера, 2017. 640 с.
2. Данільян О.Г., Дзьобань О.П. Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Організація та методологія наукових досліджень». Харків : Право, 2020. 40 с.
3. Європейський словник філософій / Під ред. Б.Кассен, К.Сігов, А.Васильченко. Київ : Дух і літера, 2016. 440 с.
4. Історія європейської цивілізації. Епоха Відродження. Історія. Філософія. Наука і техніка. / Під ред. Умберто Еко. Харків: Фоліо, 2020. 528 с.
5. Плешков А.А. Витоки філософії часу. Платон і попередники. Київ : Вища школа економіки, 2019. 328 с.
6. Філософія: довідник / Ред.: П. Кунцман, Ф. Буркард, Ф. Відман. Київ : Знання-Прес, 2002. 270 с.
7. Філософія: світ – людина – дух: навчальний посібник для вузів / Ред. О. М. Кривуля. Харків : Прометей, 2003. 296 с.
8. Філософська антропологія: екзистенціальні проблеми / Ред. В.І. Шинкарук. Київ : Педагогічна думка, 2000. 287 с.
9. Філософський енциклопедичний словник / НАН України. Інст. філософії ім. Г.С. Сковороди. / Ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
10. Хамітов Н., Крилова С. Філософський словник. Людина і світ. Київ : КНТ, 2020. 200 с.

Інформаційні ресурси

Бібліотека ім. В. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.

Журнал «Вопросы философии» [Электронный ресурс].. – Режим доступу : <http://vphil.ru/>

Журнал «Человек» – Режим доступу : <https://chelovek.iph.ras.ru>

Інститут філософії ім. Г. Сковороди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.filosof.com.ua>.

Інститут Філософії Російської Академії Наук [Электронный ресурс].. – Режим доступу : <http://iph.ras.ru/>

Найвидатніші філософи світу та України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>.

Научная электронная библиотека Elibrary.ru [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.ru/>

Образовательный сайт по гуманитарным наукам [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://istina.rin.ru/philosophy>

Сайт философского общества. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.philosophy.ru>

Сайт философской антропологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://anthropology.ru>

Философия без границ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://platonanet.org.ua>.

Цифровая библиотека по философии[Электронный ресурс].. – Режим доступ : // <http://filosof.historic.ru>

Электронная Библиотека Гумер [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/index_philos.php

10. Контрольні питання з дисципліни

1. Світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння світу. Структура світогляду, його історичні форми.
2. Філософія як теоретична основа і узагальнююча форма світогляду.
3. Філософія як специфічний тип світорозуміння. Предмет філософії.
4. Функції філософії: онтологічна, гносеологічна, методологічна, аксіологічна, культурно-гуманістична.
5. Філософія в системі духовної культури.
6. Філософія як теоретико-методологічна основа наукових досліджень.
7. Загальноцивілізаційне значення філософського знання.
8. Історія філософії як історія виникнення та розвитку теорії і методології пізнання.
9. Філософсько-світоглядні системи в давньоіндійській та давньокитайській філософії.
10. Проблеми теорії та методології пізнання в античній філософії: досократівський та класичний періоди.
11. Середньовічна філософія: онтологічні та гносеологічна проблематика в патристиці, схоластиці, арабській філософії.
12. Філософія Ренесансу: філософія природи (Микола Кузанський, Бернардіно Телезіо, Джордано Бруно).
13. Філософія Нового часу XVII ст.: проблеми теорії та методології пізнання (Френсіс Бекон, Рене Декарт, Джон Локк, Бенедікт Спіноза, Готфрід Лейбніць).
14. Французька філософія XVIII ст. Проблема: Природа – людина – Бог в інтерпретаціях Вольтера, Руссо, Ламетрі, Дідро, Гольбаха, Гельвеція.
15. Проблеми теорії і методології пізнання в німецькій класичній філософії (У.Кант, Ф.Ніцше, Ф.Шеллінг, Г.Гегель, Л.Фейєрбах).
16. Філософія марксизму. Проблеми: буття – мислення, матерія – свідомість, ідеальне – матеріальне, філософія – практика, діалектика – метафізика.
17. Позитивізм XIX ст. Проблеми: філософія і наука, предмет філософії, класифікація наук.
18. Неокантіанство: Марбургська і Баденська школи.
19. Ірраціоналізм і філософія життя про пізнання людини в світу (А.Шопенгауер, С.К'єркегор, Ф.Ніцше, О.Шпенглер, А.Бергсон).
20. Філософія у XX-XXI століттях: сцієнтизм та антисцієнтизм.
21. Проблеми теорії і методології пізнання в неопозитивізмі, прагматизмі, феноменології, структуралізмі, герменевтиці.
22. Проблеми пізнання людини, сенсу її буття, співвідношення чуттєвого, раціонального, ірраціонального в філософській антропології, екзистенціалізмі, неотомізмі.
23. Філософія постмодернізму. Критика традиційної західної раціональності (Ж.Дерріда, М.Фуко, Р.Рорті та ін.).
24. Практично-моральна філософія XIX-XX ст. в Росії (Л.Толстой, Ф.Достоевський, В.Соловйов, С.Франк, М.Бердяєв, Л.Шестов та ін.).

25. Філософія в Україні як явище світової культури: філософські ідеї в системі культури Київської Русі (Іларіон Київський, Данило Заточеник, Кирик Новгородець, Кирило Філософ, Клим Смолятин).
26. Гуманістичні та реформаційні ідеї у філософській думці України (кінець XV – поч. XVII ст.): Ю.Дрогобич, М.Русин, Ст.Оріховський, П.Орлик, І.Вишенський та ін.).
27. Києво-Могилянська академія – перший в Україні центр професійної філософії: натурфілософська проблематика, проблеми теорії пізнання та логіка, сутність людини та історії, морально-етична проблематика (І.Гізель, Ф.Прокопович, Г.Щербацький, П.Лодій та ін.).
28. Філософія Г.С. Сковороди: вчення про дві натури і три світи, концепція «сродної праці», принцип самопізнання, філософія серця, розуміння щастя.
29. Філософія Просвітництва і романтизму в Україні кінця XVIII – першій чверті XIX ст. (В.Каразін, М.Максимович, М.Гоголь та ін.).
30. Київська релігійно-філософська школа (П.Юркевич, О.Новицький, С.Гогоцький та ін.).
31. Початок розробки філософії української ідеї. Кирило-Мефодіївське товариство (М.Костомаров, П.Куліш, Т.Шевченко).
32. Філософсько-соціологічні погляди громадці. О.Потебня: філософське осмислення проблеми «мислення – мова». Соціальна філософія М.Дрогоманова. Філософське значення творчості І.Франка.
33. Філософія періоду відродження українського духовного життя (В.Винниченко, М.Грушевський, В.Зінківський).
34. Філософія національної самобутності (Д.Донцов, В.Липинський, І.Лисяк-Рудницький та ін.).
35. Філософська спадщина Д.Чижевського.
36. Філософія в Україні у радянський період.
37. Розробка філософських проблем в Україні сьогодення.
38. Феноменологія як вчення про свідомість. Поняття «феномен» і «ноумен», інтерпретації щодо їх співвідношення (Д.Берклі, Д.Юм, У.Кант, Е.Мах, Е.Гусерль та ін.).
39. Свідомість як гносеологічний, онтологічний та соціологічний феномен. Природні та соціально-історичні засади свідомості.
40. Пізнавальна, оцінююча, цілепокладаюча та мотиваційна функції свідомості. Творчий характер свідомості.
41. Структура свідомості. Свідомість і самосвідомість.
42. Свідомість як психічне та ідеальне. Проблема створення штучного інтелекту.
43. Суспільна та індивідуальна свідомість: їх взаємозв'язок. Структура суспільної свідомості та її форми.
44. Теорія пізнання (гносеологія) в системі філософського аналізу і в структурі функцій філософії.
45. Суб'єкт і об'єкт пізнання, їх взаємозв'язок. Історичні концепції (моделі) пізнання.
46. Людина як суб'єкт пізнання. Об'єкт як «безпосередньо дане» і об'єкт як «конструкція».
47. Чуттєве і раціональне пізнання, їх співвідношення та форми.
48. Буденне знання, здоровий глузд. Наукове знання, його ознаки та значення у людській діяльності.
49. Інтуїція, її місце і роль в науковому пізнанні та художній творчості.
50. Творчий характер пізнання, пізнання наукове і художнє.
51. Проблема істини у пізнанні: визначення істини, роль у пізнанні.
52. Об'єктивність, абсолютність, відносність і конкретність істини. Істина як процес. Співвідношення абсолютної і відносної істин.
53. Наукова істина і її критерії. Ціннісний вимір істини.

54. Наука як об'єкт філософського аналізу. Основні історичні типи відносин філософії і науки.

55. Неопозитивістські моделі еволюції науки: концепція зміни парадигми Т.Куна, методологія науково-дослідницьких програм І.Лакантоса, реконструкція історії науки П.Фейєрабендом.

56. Проблема класифікації наук. Природознавче суспільствознавче знання. Процеси диференціації та інтеграції в науці.

57. Теоретичне і емпіричне знання, їх взаємодія.

58. Форми наукового знання (факт, проблема, ідея, гіпотеза, концепція, теорія).

59. Метод як шлях, спосіб наукового пізнання. Теорія і метод.

60. Поняття методології, її рівні: філософський, загальнонауковий, конкретнонауковий (методика).

61. Діалектика як філософський метод сучасного наукового пізнання, логіка буття, методологія діяльності людини.

62. Історичні альтернативи діалектики як методології пізнання.

63. Зміст діалектики: принципи, закони, категорії.

64. Модифікації діалектики в сучасному науковому пізнанні: системний аналіз, синергетика як теорія самоорганізації систем.

65. Інформація як знання, передумова і об'єктивна основа для прийняття рішень. Інформаційні системи і комп'ютерні моделі дійсності.

66. Науки про природу і науки про культуру: проблема диференціації методів.

67. Світ культури і гуманістична рефлексія. Способи конструювання особистісного смислу (інтуїція, розуміння, витлумачення).

68. Текст, знак, символ, дискурс як предметне тіло гуманітарних наук. Проблема тексту в філософії і літературі.